

ОМУҶИШИ РУШДИ ИҚТИДОР

ТАВСИФИ МУХТАСАР

АФИҶ ТОҶИКИСТОН

Барномаи “Коҳиши норасоӣҳо” (БКН), ки соли 2011 оғоз гардида, аз ҷониби Ҳукумати Нидерланд маблағгузорӣ мегардад, лоиҳае барои фарогирии гурӯҳи осебпазир, ба беҳбудӣ саломатӣ ва ҳуқуқи лесбиянҳо (занҳои бо занҳо муносибати шахвонӣ дошта), гейҳо (мардоне, ки бо мардон алоқаи ҷинсӣ доранд), бисексуалҳо (шахсоне, ки ҳам бо мардон ва ҳам бо занон алоқаи ҷинсӣ доранд), ва трансгендерҳо (шахсоне, ки ҷинси табиӣ худро иваз кардаанд) (ЛГБТ), аз ҷумла мардоне, ки бо мардон алоқаи ҷинсӣ доранд (ММА), шахсони истифодабарандаи маводи нашъаовар (ШИМН) ва шахсони расонандаи хизмати шахвонии тиҷоратӣ равона карда шудааст. Барнома дар 15 кишвар аз ҷониби нӯҳ ташкилотҳои шарикӣ зерин ба монанди Ташкилоти “AIDS Fonds”, AFEW Интернешнл, Ташкилоти ҳолландии “СОС Нидерланд” (СОС), Ташкилоти амали умумиҷаҳонии МПакт оид ба саломатӣ ва ҳуқуқҳои мардони ҳамҷинсаро (гей) (MPact), Шабакаи умумиҷаҳонии шахсони мубталои бемории ВНМО (GNP+), Шабакаи ҷаҳонии лоиҳаҳо оид ба хизматрасонии шахвонии тиҷоратӣ (ШЧЛХШТ), Шабакаи байналмиллалӣ шахсони истифодабарандаи маводи нашъаовар (ШБШИМН), Эътилофи байналмиллалӣ оид ба оmodасозӣ барои табобат (ЭБОТ), ва Ташкилоти “Мэйнлайн” татбиқ шуда истодааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз кишварҳои мебошад, ки дар маркази диққати лоиҳа қарор дорад. Дар давраи солҳои 2011 ва 2019 БКН фаъолияти Ташкилоти Аффиро (собиқ СФШҶ–Тоҷикистон), ки фаъолияти он ба беҳтарсозии солимии ҷомеа равона карда шуда, гурӯҳи зери хатар, аз ҷумла ШИМН-ро фаро мегирад, дастгирӣ менамуд.

HEALTH ECONOMICS AND HIV
AND AIDS RESEARCH DIVISION

Working to advance
health equity in Africa

Мақсади Барномаи “Коҳиши норасоӣҳо” мусоидат дар хотима бахшидан ба эпидемияи БПНМ дар байни гурӯҳи зери хатар то соли 2030 тавассути ноил гардидан ба се ҳадафи дарозмуддат мебошад. Якум ҳадаф ин таъмини ҷомеаи шаҳрвандии қавие, ки аз ҳукуматҳо тақозои ҳисобот мекунад. Ҳадафи дуюм ин беҳбудӣ дар риояи ҳуқуқи гурӯҳҳои осебпазир мебошад. Ҳадафи сеюм беҳтар намудани вазъият дар ҷодаи ҲСРБҶ ва коҳиш додани ҳолатҳои сироятёбӣ бо бемории ВНМО. Чи тавре, ки ҷомеаи шаҳрвандӣ дар масъалаи беҳтар намудани саломатӣ ва тақвияти ҳуқуқи гурӯҳи зери хатар нақши асосӣ мебозад, тақвияти ҷомеаи шаҳрвандӣ маҳаки асосии Барнома мебошад. Аз соли 2017 оғоз карда Шуъбаи тадқиқот оид ба иқтисоди тандурустӣ, ВНМО ва БПНМ (БТИТВБ)-и Донишгоҳи КваЗулу-Натал дар шаҳри Дурбани Африкаи Ҷанубӣ бо Фонди масоили БПНМ дар ҷодаи тадқиқот дар доираи Барномаи “Рафъи норасоӣҳо” ҳамкорӣ намуда истодааст. Мақсади тадқиқот, ки солҳои 2018-2019 гузаронида мешавад, муайян намудани роҳи василаҳои назариявӣ амалӣ оид ба рушди нерӯ бо мақсади баланд бардоштани самаранокии ва таъсири фаъолияти ташкилот ва шабакаҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ҷиҳати ноил гардидан ба мақсадҳои БКН мебошад.

Як қисмати тарҳи тадқиқот аз оmodасозии мисолҳои мушаххас аз таҷриба барои чор ташкилоти шарикони иҷрокунандаи БКН иборат аст. Афиф яке аз шариконе мебошад, ки барои таҳияи омӯзиши ҳолатҳои мушаххас интихоб гардид. Сабаби ин қисман аз он иборат буд,

ки Афиф барои гузаронидани тадқиқоти хоса аз номи шахсони истифодабарандаи маводи нашъаовар аз як ҷониб ба шарофати дастовардҳои назарраси барномаи мазкур дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аз ҷониби дигар вобаста ба ҳадафҳои дарозмуддати барнома дар кишвар интихоб гардидааст. Тадқиқотчиён усули муштарақро барои ҷамъоварии маълумот барои таҳқиқи омӯзиши ҳолатҳои мушаххас ҷамъоварӣ карданд. Ҳосили ҷамъоварии ҳолатҳои мушаххас бо иштироки кормандони Афиф, баҳрагирандагон ва шарикони стратегияи ӯ, ки барои муайян кардани натиҷаҳои назаррас ё дастовардҳои ин ташкилот дар тури дастгирии барнома ҷалб карда шуданд, баргузор гардид. Ба онҳо инчунин савол дода шуд, ки чӣ гуна дастгирии рушди тавонмандӣ ё иқтисодӣ ба ноил шудани ин дастовардҳо кумак кардааст. Натиҷаҳои мазкур тавассути таҳлили ҳуҷҷатҳо ва мусоҳибаҳои асосии иттилоотӣ бо кормандони Афиф ва шахсони алоҳидаи ташкилот дар Хуҷанд, Панҷакент, Бохтар, Душанбе ва Хоруғ тасдиқ карда шуданд. Натиҷаҳои таҳқиқот дар семинар пешкаш гардиданд, ки он дар санаи 25 июни соли 2019 баргузор гардид. Дар семинари мазкур кормандони Афиф, шарикони лоиҳа ва ҷонибҳои манфиатдор иштирок намуданд.

Дар натиҷаи “ҷамъоварии ҳосили” дастовардҳои назарраси Афиф дар давраи амалисозии барномаи коҳиши норасоӣҳо панҷ натиҷаи асосӣ ҷамъоварӣ шуданд. Дар ҳар як натиҷа, Афиф иқтисодӣ як қатор бозингаронро барои амалӣ намудани натиҷаҳои рушд ноил сохт. Ин натиҷаҳо чунинанд:

натиҷаҳо

- таъсири шӯроҳои машваратии гурӯҳҳои осебпазир аҳоли. Шӯроҳо ба ташкилоти Афиф дар бораи барномаҳо ва хизматрасониҳо маслиҳат дода, дар ҷамъоварии шикоятҳои пешниҳодҳо ва барои такмил додани ва ҳалли онҳо тавсияҳо медиҳанд;
- таъсири нуқтаҳои машваратӣ ва ташҳиси ихтиёрӣ оид ба ВНМО. Таъмини дастгирии техникӣ ба дигар ташкилотҳои ҷамъиятӣ дар таъсири чунин нуқтаҳои МТИ дар дигар ноҳияҳо низ қайд карда шуд;
- оғози механизми ҳамроҳсозии шабакаи шарикони хизматрасон оид ба дастгирии ҳамҷонибиҳои хизматрасонҳо ба аҳолии осебпазир вилояти Хатлон;
- кумаки Афиф ба Вазорати корҳои дохилӣ дар тартиб додани дастурамал барои кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар кор бо аҳолии осебпазир аҳоли; ва
- гузаронидани баҳодихӣ ва арзёбии муштарақ оид ба хизматрасонӣ, ки ба гурӯҳҳои осебпазир аҳоли равона карда шудаанд, бо иштироки мутахассисони соҳаи тандурустӣ ва аъзои гурӯҳҳои осебпазир гурӯҳҳои.

Тадқиқот нишон дод, ки чӣ тавр Афиф имконияти истифодаи усулҳои гуногуни инноватсиониро дар хизматрасонӣ ва кор бо гурӯҳҳои осебпазир аҳоли бо дигар ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар рафти иҷроии барномаҳо истифода мебарад. Ҳамзамон, Афиф бо мақомотҳои давлатӣ ҷиҳати ҷалби дастгири ва ҳавасмандии онҳо бо ин навоариҳо ҳамкорӣ зич дорад. Одамон барои ташкил додани ҷамъоҳо ва шабакаҳо қудрат пайдо карданд. Ин блоки муҳими сохтмонӣ барои истифодабарии минбаъдаи принсипи пурмаҳсули ҷалбкунии кормандони Афиф ва шабакаи шарикони ӯ истифода шудааст. Нафароне, ки ба шӯроҳои асосии машваратии аҳоли шомил шуданд, гуфтанд, ки шахсан, малакаи худ пас аз таҷрибаҳои гирифташуда иваз гардид. Онҳо иборат аз дониши иловагии техникӣ оид ба хусусияти ташкилотҳо ва хизматрасонӣ пешниҳодшуда то дастовардҳои шахсӣ ба монанди такмил додани малака ва эътиқоди ҳамкорӣ иҷтимоӣ буданд. Ба онҳо имконият дода шуд, ки мақоми худро ҳамчун намоёндогони ҷомеаи шахсони арзишманд, ки ба барномаҳои ҳисоботдихӣ ва ҷавобдихӣ ваколатдор мебошанд. Ин таҷрибаи ҷалб кардани гурӯҳҳои осебпазир аҳоли дар нақшҳои назариявӣ ва намоён боиси натиҷаҳои он гардид, ки дар байни дигар натиҷаҳо, ба амалҳои Марказҳои Ҷумҳуриявии БПНМ: марказҳо ба кормандон меомӯзониданд, ки гурӯҳҳои осебпазир аҳолиро айбдор насозанд.

Рушди тавонмандӣ ва истифодаи захираҳои инсонӣ як хусусияти асосӣ дар татбиқи

барномаи Афиф мебошад. Масалан, Афиф бо коршиносони беруна дар барномаҳои худ кор кардааст. Инчунин машваратҳои тамосии онлайнро бо ин коршиносон, ки барои гурӯҳҳои калидии аҳоли низ дастрас буд, ташкил кард. Ҳамзамон Ташкилот дар вебсайти худ саҳифаи саволу ҷавобро таъсис додааст.

Муҳим он мебошад, ки ташкилот пеш аз равона кардани таҷрибаҳои навоаронаро ба дигарон, аввал худ азхуд менамояд. Ин имкон дод, ки дар қаламрави кишвар ҳамчун пионер ва ташкилоти омӯзишӣ, ки барномаҳои худро барои баҳрагирандагон равона мекунад шӯҳрат пайдо намояд. Ба мисол, Афиф аввалин ташкилоти ғайридавлатӣ дар кишвар буд, ки Ҳукумат барояш кушодани нуқтаи машваратии тотестии ихтиёрӣ (МТИ) иҷозат дод. Ин нуқтаи МТИ барои гурӯҳҳои осебпазир аҳолие, ки дар марказҳои ҷумҳуриявии БПНМ аз ташҳис гузаштан намехоҳанд ҳамчун роҳи ҳалли илловагӣ ва ё алтернатива шуд. Истифода аз таҷрибаи худ Афиф минбаъд дигар ташкилотҳои ғайридавлатиро низ омӯзонид, ки пас онҳо ҳамчун провайдерҳои хизматрасонӣ бақайд гирифта шудаанд. Ин имкон дод, ки гурӯҳҳои аҳолии дурдастро, инчунин нафароне, ки маводи нашъаоварро дар Тоҷикистон истифода мебаранд фаро гирад. Афиф ҳамаи ташкилотҳоро назаррас дастгири намуд. Аз тарафи онҳо бошад шӯроҳои машваратӣ барои аҳоли таъсис дода шуданд.

Афиф бо дигар ширкатҳои асосӣ иттифоқҳои стратегиро дар соҳаи тандурустӣ, паст кардани зарар ва муҳочират созмон дод. Ин ба таъсиси шабакаҳои гуногуни минтақавӣ овард. Калонтарин аз онро метавон дар вилояти Хатлон пайдо кард, ки 29 ташкилотҳои сатҳи давлатӣ ва 17 ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандиро ва сатҳи шабакаи хизматрасон барои пешкаш намудани хизматрасониҳои ҳамаҷониба барои гурӯҳҳои осебпазир аҳоли ҷалб кардааст. Аъзоёни шабака қайд карданд, ки ин боиси бештар шинохтани нақшаҳои ҳамдигар гардид. Инчунин истифодаи занҷирҳои рефералӣ ва захираҳои дар минтақа мавҷудбуда самаранок мебошанд. Тадқиқот нишон дод, ки барои самаранок нигоҳ доштани шабака, Афиф бояд пешсафиро дар ин самт давом диҳад. Идоракунии динамика дар чунин шабакаҳо бе мушкилот нест. Он барои самаранок кор кардани сохтори нави ташкилотӣ малакаҳои мушаххас, аз қабилӣ ҳалли муноқишаҳо ва идоракунии таваккалкӯи талаб мекунад. Тадқиқот таҷрибаҳои шабехро дар дигар тадқиқотҳои иҷтимоӣ пайдо кард. Он нишон дод, ки дастгирии рушди тавонмандие, ки барои бартараф кардани камбудии шарикон, ба мисли Афиф, ин талаботро пурра қонеъ намегардонад.

Маълум аст, ки Афиф ба вазъи ҳуқуқи одамоне, ки маводи нашъаоварро истеъмол мекунанд таъсир метавонад расонид. Инро тавассути ҳамкориҳои мустақим байни Афиф ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва системаи иҷроияи ҷазои ҷиноятӣ дидан мумкин аст. Ин кори душвор на танҳо экспертизаи ҷамъиятиро талаб мекунад. Дурнамои дохилии директори Афиф, ки таҷрибаи чандин солаи корӣ дар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дорад, барои паймоиш дар ин манзара ва эҷоди корҳои шарикӣ хеле муҳим аст. Таваҷҷӯҳ ба тафсилот ва тартиботи кормандони Афиф дар тамоми корҳояшон низ аз мусоҳибаҳо бо хизматчиёни давлатии

мансабдорони олий ҳамчун василаи муҳими эътимод пайдо шудааст. Инчунин нишонаҳо мавҷуд буданд, ки Афиф тавонист вазоратро барои мубориза бо таъйиз ва зӯрварӣ дар доираи қудрати зидди шахсони нашъаманд истифода барад. Таъсири мушаххаси дастурҳои нав, ки Афиф дар таҳия ва азнавсозӣ кӯмак кардааст, ҳанӯз ҳам бояд арзёбӣ карда шаванд. Аммо Вазорат масъулияти табодули роҳнамо ва баланд бардоштани огоҳии кормандонро ба дӯши худ гирифт. Роҳнамо барои пешгирии гирифтورشавӣ аз ВНМО ва дигар бемориҳои сироятӣ аз ҷониби кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ҳангоми иҷрои вазифаҳои худ равона карда шудааст. Он инчунин нияти бештар кардани муносибати онҳо нисбати одамоне, ки маводи муҳаддир истеъмол мекунанд ва ба эҳтиёҷоти нигоҳубини ин гурӯҳи осебпазир бештар нигаронида шудаанд.

Дар ҳулоса бояд гуфт, ки дар чаҳорҷӯбаи барномаҳои рушди Афиф, рушди тавонмандӣ ҷоимарказиро ишғол менамояд, ки ин ташкилотро аз дигар ташкилотҳои ғайриҳукумати кишвар фарқ мекунад. Он инчунин ба Афиф имконият медиҳад, ки навоариҳоро роҳандозӣ карда ба таҷрибаҳои маъмулӣ дар Тоҷикистон таъсир расонад. Дар натиҷаҳои тадқиқот маълум шуд, ки Афиф аз қувваҳои алоқавӣ байни равишҳои нави гуногун истифода мебарад, то он ки ҷонибҳои манфиатдорро ҷалб намояд. Аз ҳамкориҳои мо бо ҷонибҳои манфиатдори Афиф маълум буд, ки Афиф бояд нақши худро идома диҳад ва дар муҳокимаи сиёсатҳо ва стратегияҳои нави миллӣ иштирок варзад. Аммо, вобастагӣ аз маблағгузориҳои хоричӣ, чуноне ки бисёри аз ташкилотҳои ғайридавлатӣ дар Тоҷикистон вобастагӣ доранд, ташкилотро ба бесуботӣ осебпазир мегардонад, ки метавонад нигоҳ доштани нақши таъсирбахши онро зерӣ шубҳа гузорад.

